

Wat vind jij ervan?

Aris de Pater

Dit materiaal is onderdeel van het compendium christelijk leraarschap dat samengesteld is door het lectoraat Christelijk leraarschap van Driestar hogeschool. Zie ook www.christelijkleraarschap.nl.

Samenvatting	Een artikel over de leerkracht als duider van maatschappelijke situaties en ontwikkelingen.
Bronvermelding	Pater, Aris (2016). Wat vind jij ervan?. In H. Vermeulen (red.), Gids, volg het spoor. Gouda: lectoraat Christelijk leraarschap.
Thema *	Leraar
Gebruik **	Hoofd
Plaatsingsdatum	2016
Gerelateerde artikelen	n.v.t.
Trefwoorden	Hoofdfuncties van onderwijs, vorming, duiden

* In het compendium wordt al het materiaal verdeeld over de acht thema's van christelijk leraarschap: *onderwijs, inspiratiebronnen, leraar, leerling, leerstof, didactiek, schoolteam, leidinggevenden*.

** Het materiaal kan gebruikt worden als onderbouwing en visievorming (*hoofd*), bezinning en reflectie (*hart*) of biedt concrete handreikingen en voorbeelden (*handen*).

WAT VIND JIJ ERVAN?

DE LEERKRACHT ALS DUIDER VAN MAATSCHAPPELIJKE SITUATIES EN ONTWIKKELINGEN

Aris de Pater

Deelname aan onze complexe en snel veranderende maatschappij vergt veel van mensen. Voorbereiding op die deelname is van groot belang. Het is een van de hoofdfuncties van het onderwijs. Een belangrijk aspect van die voorbereiding is het leren duiden van maatschappelijke situaties en ontwikkelingen. Binnen het lectoraat Christelijk leraarschap van Driestar hogeschool wordt daar onderzoek naar gedaan.

HOOFDFUNCTIES VAN ONDERWIJS

De Onderwijsraad (2008, p. 11) noemt twee hoofdfuncties van een school: 'Elke school dient leerlingen voor te bereiden op vervolgonderwijs en/of toekomstige arbeid door de daarvoor benodigde kennis en vaardigheden over te dragen. Scholen vervullen daarnaast een socialiserende functie: zij zijn immers ook opgericht om leerlingen voor te bereiden op deelname aan de samenleving, door hen te vormen in waarden, normen en attitudes die daarvoor nodig zijn.'

De pedagoog Gert Biesta (2015) voegt er nog een functie aan toe. Na het noemen van de kwalificerende functie (hierboven als eerste genoemd) zegt hij: 'Maar het onderwijs is meer. Het gaat ook om (...) subjectivering – hoe wordt een kind een eigen individu, een persoon die in onze democratie kan meedoen.'

Vormen van leerlingen is een belangrijke taak van een school in het waarmaken van die hoofdfuncties. De Onderwijsraad verbindt de kwalificerende functie met realistische vorming en de socialiserende functie met humanistische vorming. Het onderscheid tussen deze twee 'lijkt identiek aan het onderscheid tussen Ausbildung en bildung' (Van Stralen & Gude, 2012, 17). Het gaat erom dat scholen leerlingen vormen zodat ze (zichzelf) ontwikkelen tot een persoonlijkheid

die op een volwaardige wijze kan deelnemen aan onze samenleving vanuit zich eigengemaakte waarden, normen en attitudes.

VORMING

Enkele jaren geleden concludeerde René Gude dat scholen te eenzijdig gericht zijn op de basisvaardigheden taal en rekenen en de meetbare resultaten daarvan. Het gaat nog te eenzijdig om het kwalificeren van leerlingen voor hun toekomstige werk zodat ze economisch kunnen overleven (Van Stralen & Gude, 39). De laatste jaren komt er meer aandacht voor het vormen van de leerling 'tot burgers die zich kunnen 'redden' in onze complexe maatschappij'. Het op 1 oktober

VORMEN VAN LEERLINGEN IS EEN BELANGRIJKE TAAK VAN EEN SCHOOL IN HET WAARMAKEN VAN DIE HOOFDFUNCTIES

2015 uitgebrachte preadvies Onderwijs 2032 van de commissie Schnabel bevestigt dat beeld en vraagt aandacht voor de functies socialisatie en subjectivering, ofwel het vormen, het ‘bilden’ van de leerlingen.

De noodzaak voor de invulling van de functies socialisatie en subjectivering wordt erkend, maar er blijkt verlegenheid over de wijze van invulling. Scholen en leerkrachten moeten geholpen worden om die functies en in het bijzonder het aspect duiden waar te maken.

DE REFORMATORISCHE SCHOOL

Bij de oprichting van de reformatorische scholen was duidelijk de notie aanwezig dat de leerlingen moeten worden voorbereid op en toegerust voor hun plaats als christen in de samenleving. Daarvoor dient het Bijbels onderwijs, waarin de noodzakelijkheid én mogelijkheid van wedergeboorte en bekering leidend zijn. Daarbij hoort onlosmakelijk het ‘in de wereld, maar niet van de wereld’ zijn. In de wereld zijn betekent deelnemen aan de samenleving, maar dan wel vanuit het besef van vreemdelingschap, het niet van de wereld zijn. Die gedachte bepaalt hoe de maatschappij gezien wordt, hoe de ontwikkelingen geduid worden én wat een christelijke houding is tegenover alle ontwikkelingen. De Bijbel en

de gereformeerde belijdenis vormen daarbij het normerende kader.

De context waarin dit gebeurt is de laatste decennia ingrijpend veranderd. De veiligheid van de zuil is er niet meer, de moderne media zorgen ervoor dat alles in deze wereld wordt gehoord en gezien en dat de verleidingen groter en intenser zijn dan ooit. Daarbij komt een toenemende vijandige houding tegenover christenen (en andere bevolkingsgroepen met sterke overtuigingen). De kinderen leren om een intrinsiek Bijbelse mening en houding te ontwikkelen is meer dan voorheen noodzaak geworden. Dat gebeurt onder leiding van een betrouwbare gids, de leerkracht, die de leerlingen leert duiden.

DUIDEN

Maar wat is nu duiden? Iedereen heeft wel een bepaalde associatie bij dit woord, maar een precieze en hanteerbare betekenis is lastig te geven. Je zou kunnen denken aan ‘schauwen’. Dit woord wordt onder andere gebruikt in de eierindustrie. Daar betekent schouwen het doorlichten van eieren door deze voor een sterke lichtbron te plaatsen, om zo de inhoud zichtbaar te maken.

Uit dit mooie beeld komen belangrijke dingen op die de betekenis en bedoeling van duiden in

DE LAMP DIE
DE LEERKRACHT
GEBRUIKT - BIJBEL,
BELIJDENIS -
IS GOED EN
HEEFT GEZAG

het onderwijs goed weergeven. De leerkracht is beperkt in zijn zien en waarnemen. Betrouwbare hulpmiddelen zijn noodzakelijk om achterliggende werkelijkheden of ideologieën te ontwaren en daar een mening over te vormen.

De keuze van de hulpmiddelen is niet vrijblijvend. Het gaat om hulpmiddelen waardoor een leerkracht kan zien! Die lichtbron voor de leerkracht op de reformatorische school wordt gevormd door de Bijbel en de gereformeerde belijdenisgeschriften.

De taak en verantwoordelijkheid van de leerkracht is om de ontwikkelingen ‘tegen het licht te houden’. Hij moet interpreteren, analyseren, een waarde kunnen geven en vervolgens een houding bepalen op basis van wat de Bijbel aan hem ontdekt. Dit is de kern van duiden - en om dat te kunnen heeft de leerkracht kennis en vaardigheden nodig. Het is als bij een echo in de zwangerschap. De specialist bedient de apparatuur en weet hoe hij het beeld moet interpreteren. Een leek maakt er niets van. Kennis en vaardigheden zijn nodig!

De lamp die de leerkracht gebruikt - Bijbel, belijdenis - is goed en heeft gezag. Maar de leerkracht moet geworteld zijn in de Bijbel en de gereformeerde belijdenis. De leerlingen moeten eveneens die lamp leren hanteren. Daarvoor is het

DE TAAK EN VERANTWOORDELIJKHEID VAN DE LEERKRACHT IS OM DE ONTWIKKELINGEN ‘TEGEN HET LICHT TE HOUDEN’

noodzakelijk dat ook zij geworteld raken in de Bijbel en de gereformeerde belijdenis. Uiteraard op hun niveau en naar hun mogelijkheden. Het is de verantwoordelijkheid van de schoolleiding om de noodzakelijke hulpmiddelen ter beschikking te stellen en de leerkrachten te scholen in het gebruik van de lamp teneinde goed te kunnen duiden. Als de schoolleiding geen ruimte creëert in het lesprogramma, zal een leerkracht zelf geen ruimte nemen om met de kinderen bepaalde ontwikkelingen principieel te doordenken.

PRAKTIJK

Hoe wordt er binnen de scholen gedacht over de noodzaak van duiding en het ontwikkelen van

vaardigheden daarvoor? In een onderzoeksgesprek met enkele directeuren en leerkrachten van vijf reformatische basisscholen werd die vraag besproken. De volgende vragen kwamen aan de orde.

Vinden jullie het noodzakelijk dat er op jullie school ruimte gemaakt wordt in het lesprogramma voor duiden?

Alle betrokkenen zijn het erover eens dat het noodzakelijk is dat leerlingen principieel gevormd worden om als christen deel te nemen aan de samenleving. Voorwaarden zijn dat leerkrachten aansluiten bij het niveau en de mogelijkheden van de leerlingen; dat leerkrachten toegerust worden en dat de schoolleiding faciliteert.

Wat gebeurt er op jullie scholen aan duiding?

Structureel als onderdeel van het totale lesprogramma gebeurt het niet. Een enkele leerkracht neemt er wel ruimte voor, maar beperkt zich vaak tot het praten over actuele zaken uit het nieuws. In een enkel geval grijpt de leerkracht een gebeurtenis aan om dieper na te denken en samen met de kinderen de achtergronden van de gebeurtenissen te achterhalen en daar ook standpunten over in te nemen vanuit de grondslag van de school. De term duiden wordt niet gebruikt,

maar de aard van wat er dan in de klas gebeurt kan als duiden worden aangemerkt.

De vraag is waarom het zo weinig gebeurt. De deelnemers aan het onderzoeksgesprek zijn van mening dat leerkrachten zich veilig voelen bij het lesprogramma en bijbehorende methodes en dat ze het moeilijk vinden om de methode even los te laten om ruimte te nemen voor het samen met de leerlingen principieel doordenken van ontwikkelingen om ons heen. Leerkrachten lijken het ook moeilijk te vinden zich in te leven in de leefwereld van de leerling. De leefwereld van de leerkracht verschilt behoorlijk van die van de leerling.

Welke kennis en welke competenties zijn vereist voor een leerkracht om te kunnen duiden?

In de opleiding van leerkrachten is een principiele analyse van onze samenleving en de ontwikkelingen daarin aan de orde geweest. Door de focus op hun eigen functioneren om overeind te blijven en de druk op de leerstof nemen startende leerkrachten weinig tot geen ruimte om iets te doen met die kennis. Om dezelfde redenen lezen weinig leerkrachten de krant, laat staan dat ze een boek lezen met achtergronden van de ontwikkelingen. Daarbij lijkt het ook dat er weinig intrinsieke interesse is in het 'schouwen'

van de ontwikkelingen, zowel bij de beginnende leerkracht als bij de ervaren leerkracht.

De vraag wordt gesteld of een leerkracht in staat is om die duiding in te vullen als hij of zij altijd in de 'veilige' wereld van het reformatorisch onderwijs heeft geleefd en de ontwikkelingen daarbuiten niet of nauwelijks volgt. Zouden leerkrachten niet eerst een paar jaar buiten hun veilige omgeving moeten werken om te weten wat er speelt in onze samenleving?

TEN SLOTTE

De kort geschetste praktijk geeft een beeld dat duiding noodzakelijk geacht wordt, maar dat er een actieve rol gevraagd wordt van de schoolleiding om ruimte te maken in het lesprogramma, leerkrachten toe te rusten en hulpmiddelen te verschaffen om die duiding goed te kunnen doen. Verder onderzoek om te komen tot goed toerustingsmateriaal en adequate hulpmiddelen lijkt zinvol.

REFLECTIE

- In hoeverre denk je zelf als persoon na over de duiding van maatschappelijke situaties en ontwikkelingen?
- Probeer je ook met leerlingen maatschappelijke ontwikkelingen en situaties te duiden? Waarom wel of niet?
- Wat heb je nodig om beter te kunnen duiden en hoe zou je dat kunnen bereiken?

REFERENTIES

Biesta, Gert (2015). Pleidooi voor de virtueuze leraar. www.didactiefonline.nl. Geraadpleegd oktober 2015.

Onderwijsraad (2008). *Onderwijs en maatschappelijke verwachtingen*, Den Haag: Onderwijsraad.

Stralen, Gerard van & Gude, René (Eds.) (2012). *... EN DENKEN! Bildung voor leraren*. Leusden: ISW.